

[Změna světa jako úkol filosofie (podle Marxe)]

29. IX. [770929-3]

(64) (2) (SSaŽ - Vysočany, 29. 9. 77 odpol.)

Marxova deviza, že svět nesmí být filosofií jen vykládán, nýbrž že musí být změněn, tj. že filosofie musí usilovat o změnu světa, a to o takovou změnu, k níž bez filosofie nemůže dojít, musí být podrobena bližšímu zkoumání. Jaká to je změna, které nelze dosáhnout jinými prostředky než právě filosofickými? A je Platónova odpověď, že této změny lze dosáhnout pouze tak, že se filosofové ujmou vlády anebo že vladaři se stanou filozofy, oprávněná? Je tou nezbytnou filosofickou asistencí při změně světa opravdu především či dokonce výhradně to, že se filosofie ujme v obci vlády? A co to vlastně znamená, když filosofie začne vládnout? Jak vlastně může a smí vládnout filosofie, aby nepřestala být filosofií? To je důležitá věc, neboť když např. opozice začne vládnout, tak přestává být opozicí. Filosofie slouží pravdě; to je obvykle každé vládě nepříjemné v tom okamžiku, jakmile se jí to začne dotýkat. Jak by musela vypadat vláda, aby se jí to nemuselo dotýkat, resp. aby se odhalováním pravdy ve věcech politických nemusela cítit napadena a ohrožena? Je to možné, aby se v tomto případě filosofie stala z kozla zahradníkem? Neztratí filosofie svou účastí na vládě či dokonce svou vládou velký kus (ne-li celý) svého kritického odstupu od oficiálního establishmentu? A zachová-li si sebekritičnost a nezbytný odstup, nebude její vláda méně efektivní a méně odolná vůči útokům zevnitř i zvenčí? Možná, že by filosof mohl vládnout filosofům (a i to by v leckom s mohlo vzbudit pochyby a možná obavy); ale jak to zvládne, když většina občanů nebude ochotna a ani schopna naslouchat filosofickým argumentům? Bude filosof vládnout jinak než přesvědčováním? Snad dokonce silou, mocí, násilím? Nebo bude předkládat jiné „argumenty“, než které sám uznává a respektuje, bude vytvářet ideologii pro masu, zatímco si filosofii nechá pro sebe a pro pár zasvěcených?

To je spousta otázek - a všechny se zdají být zajedno v tom, jak zpochybňují a problematizují jak onu filosofickou vládu, tak výsledky, jichž by byla schopna dosáhnout. Měl snad Marx na mysli něco jiného? Zajisté; Marx byl přesvědčen o nutnosti zrušení státu, resp. veškeré jeho donucovací moci. Ze státních struktur zbývají potom jen správní orgány. Filosofie se jistě pak nebude zabývat správou a správními záležitostmi. Skončí tedy onou revoluční proměnou, v níž bude zrušen stát, politická funkce filosofie? Je tedy její politická angažovanost na „změně světa“ jen

dočasnou záležitostí, zatímco věčné úlohy filosofie zůstanou před ní i nadále? Anebo ono zrušení státu je pouze efemerní záležitostí v rozsáhlých filosofických závazcích na politické scéně? Změna světa nemůže být redukována na pouhé zrušení státu; podle Marxe jde jistě o víc: jde o osvobození člověka, o osvobození společnosti, a to o osvobození všeobecné a úplné. Má svou nezadatelnou úlohu v tomto všeobecném osvobození člověka a společnosti právě filosofie? Má-li však filosofie přispět k osvobození člověka, jistě toho nemůže dosáhnout tím, že se sama ujme vlády! Anebo naopak ano, neboť vláda filosofie je právě tou vládou, jíž končí každá vláda? Kdyby tomu tak bylo, dopustil se snad Marx omylu, že dělnickou třídu považoval za tu, která zruší třídní panství a třídní společnost vůbec, a tedy i sebe samu jako třídu? Marx měl naději, že může dojít k integraci filosofie a dělníků, proletářů. Nic tomu zatím nenasvědčuje. Naproti tomu se objevuje ve všech pokročilých společnostech nový fenomén: počet příslušníků dělnické třídy se zmenšuje a zejména se zmenšuje potřeba nekvalifikovaných a málo kvalifikovaných pracovníků, zatímco stoupají nároky na inteligenci (samozřejmě hlavně technickou). Je to snad intelligence, která je povolána k oné historické úloze, kterou Marx přisoudil dělnické třídě?